

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

PROFESIONALNI STEREOTIPI

Završni magistarski rad

Merisa Pintol

Mentorica: *Prof.dr.* Dženana Husremović

Sarajevo, 2021. godine

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Profesionalni stereotipi	1
1.2. Razvoj profesionalnih aspiracija/ciljeva	2
1.3. Individualistički (usmjereni na pojedinca) i komunalni (usmjereni na zajednicu) ciljevi	5
1.4. Žene u STEM području.....	6
1.5. Promjena profesionalnih stereotipa u skladu sa rodnim ulogama	7
1.6. Posljedice rodnih stereotipa na odabir zanimanja i razvoj karijere	8
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	9
3. METODOLOGIJA	10
3.1. Ispitanici.....	10
3.2. Instrumentarij.....	13
3.3. Postupak.....	15
4. REZULTATI.....	17
4.1. Vrednovanje individualnih i komunalnih ciljeva od strane maturanata/ica.....	17
4.2. Vrednovanje ciljeva i prikaz zastupljenosti vrijednosti u pojedinim zanimanjima	18
4.3. Izraženost rodnih stereotipa	23
4.3.1. Zanimanja iz STEM područja.....	23
4.3.2. Zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju muškarci.....	28
4.3.3. Zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju žene	32
5. DISKUSIJA	37
6. ZAKLJUČAK.....	42
7. LITERATURA	43
8. PRILOG	45

PROFESIONALNI STEREOTIPI

Merisa Pintol

SAŽETAK

Žene se najčešće povezuju sa osobinama brižnosti, pa samim tim i sa zanimanjima koja u svojoj osnovi imaju upravo tu komponentu, dok se muškarcima pripisuju karakteristike individualizma i moći i stoga se oni povezuju sa zanimanjima sa takvim karakteristikama. Iz tog razloga se javljaju *profesionalni stereotipi*, odnosno stereotipi na osnovu kojih se muškarcima i ženama pripisuju određena zanimanja u skladu sa njihovim karakteristikama i ulogama u društvu. Na izbor zanimanja pored profesionalnih stereotipa mogu da utječu i ciljevi koje osobe vrednuju u skladu sa svojim spolnim ulogama. Ciljevi pojedinca se dijele na individualnost (usmjereni na pojedinca, *agency eng.*) i komunalnost (usmjereni na zajednicu, *communion eng.*). Prema teoriji sukladnosti uloga žene odabiru zanimanja koja će zadovoljiti njihovu potrebu za komunalnim ciljevima, dok je muškarcima važno da zanimanja koja odaberu ispunjavaju individualističke ciljeve. U posljednjih 50 godina žene pokazuju sve veću zainteresiranost za individualističke ciljeve kako se uključuju u stereotipno muška zanimanja, ali ujedno ne zanemarujući svoje komunalne ciljeve. Međutim, bez obzira na promjene u društvima i procesu socijalizacije, područja u kojima su još uvijek jako velika rodna disproporcija su STEM područja. STEM zanimanja su u najmanjem doticaju sa ljudima stoga onemogućavaju zadovoljenje komunalnih ciljeva kojim žene teže.

Ispitanici ovog istraživanja su maturanti i maturantice iz 10 srednjih škola na području Kantona Sarajevo.

Nalazi ovog istraživanja su pokazali kako žene više od muškaraca vrednuju komunalne ciljeve, žene u odnosu na muškarce ujedno smatraju da se komunalni ciljevi manje ostvaruju u zanimanjima iz STEM područja. Zanimanja iz STEM područja se posmatraju kao „više muška“, zanimanja iz ne-STEM područja u kojim preovladavaju više žene se posmatraju kao „više ženska“, dok se zanimanja iz ne-STEM područja u kojim preovladavaju muškarci posmatraju kao „više muška“, međutim kada se govori o ovim zanimanjima u odnosu na varijablu spol, muškarci ih posmatraju kao „više muška“, dok ih žene posmatraju kao „više ženska“.

1. UVOD

U današnjem vremenu se svakim danom povećava potreba za zapošljavanjem i osmišljavanjem novih radnih mjesta i zanimanja. To ostavlja priliku za mlade ljude nakon završetka obrazovanja, gdje muškarci i žene imaju širok dijapazon zanimanja te mogu vrlo lahko odabrati u kojem smjeru će ići njihova karijera. Pored toga, za većinu zanimanja se pokazalo pozitivnim zapošljavanje i muškaraca i žena, jer to stvara mogućnosti za raznolikošću radnih timova, različitih perspektiva zaposlenih i naposljetku boljoj produktivnosti u firmama. Iako se u posljednjih 50 godina primjećuje porast broja žena u zanimanjima koja su godinama bila rezervisana za muškarce. Žene ipak odsustvuju sa zanimanja povezanih sa STEM područjem. Jedan od razloga za to su profesionalni stereotipi o kojima će biti riječ u narednim stranicama teksta. Gottfredson je prva koja je predstavila pojam *profesionalni stereotipi* i koja je istraživala na tu temu.

1.1. Profesionalni stereotipi

Stereotip je generalizacija o grupi ljudi kojom se istovjetne osobine pripisuju gotovo svim članovima te grupe, neovisno o stvarnim varijacijama između članova (Hewstone i Ströbe, 2008). Mnoge teorije o stereotipima naglašavaju da stereotipi ograničavaju mogućnosti članova neke stereotipizirane grupe te ti stereotipi opravdavaju društvene dogovore po kojima stereotipizirane grupe imaju niži status u društvu (Sidanius, 1993). Stereotipi se mogu javiti kao posljedica promatranja uloga koje ljudi imaju u društvu. Takvi su stereotipi nastali pod utjecajem rodnih uloga tzv. rodni stereotipi. Rodni stereotipi su generalizirana uvjerenja o karakteristikama za koje se smatra da su tipične za muškarce i žene (Cvrtila, 2016). Kako Diekman (2000) kaže, rodni stereotipi su posljedica aktivnosti vezanih uz ulogu, a karakteristike kojima se te uloge odlikuju postaju stereotipne za svaki spol i olakšavaju njegove tipične aktivnosti. Istraživanja su pokazala da su rodne uloge uzrok rodni stereotipa, tj. stereotipa o muškarcima i ženama (Eagly i Karau, 2002). Prema teoriji rodnih uloga, ljudi zaključuju da postoje psihološke razlike među spolovima u odnosu na različite uloge koje muškarci i žene obično obavljaju (Eagly, 1987). Žene se najčešće povezuju sa osobinama brižnosti, pa samim tim i sa zanimanjima koja u svojoj osnovi imaju upravo tu komponentu, kao npr. zanimanje medicinske sestre. Muškarcima se pripisuju karakteristike individualizma i moći i stoga se oni povezuju sa zanimanjima sa takvim karakteristikama, npr. zanimanje

inženjera ili IT stručnjaka. Ženama stereotipno pripisuju zanimanja koja imaju veze sa „ljudima“, a muškarcima se stereotipno pripisuju zanimanja koja imaju veze sa „stvarima“.

Iz tog razloga se javljaju *profesionalni stereotipi*, odnosno stereotipi na osnovu kojih se muškarcima i ženama pripisuju određena zanimanja u skladu sa njihovim karakteristikama i ulogama u društvu. Profesionalni stereotipi imaju važnu psiho – socijalnu ulogu i govore nam da postoje razvijeni stereotipi o karakteristikama ljudi unutar različitih zanimanja (Gottfredson, 2002). Profesionalni stereotipi mogu imati utjecaj na to kako okolina posmatra različita zanimanja, a isto tako mogu imati utjecaj na sam odabir zanimanja. Muškarac će radije izabrati zanimanje koje mu društvo stereotipno pripisuje, jer je to društveno prihvatljivije nego da izabere zanimanje koje se stereotipno pripisuje ženama. Isto važi i za ženski spol. Također, orijentacija pojedinca prema rodnoj ulozi često može imati značajan utjecaj na donošenje odluke o izboru karijere. U usporedbi s drugim bitnim varijablama kao što su osobni interes i socijalni prestiž, uloga spola vrlo često postaje najdominantniji faktor u odlučivanju o smjeru karijere (Gottfredson, 1996).

1.2. Razvoj profesionalnih aspiracija/ciljeva

Kako Linda Gottfredson navodi u svojoj knjizi razvoj slike o sebi i profesionalnih aspiracija može se podijeliti u četiri faze. Svaka faza označava višu razinu mentalnog razvoja. Dobre granice koje je Gottfredson navela su proizvoljne, jer se djeca i mladi razlikuju u mentalnoj zrelosti u bilo kojoj hronološkoj dobi.

Faza 1: Orijehtacija prema veličini i snazi (u dobi od tri do pet godina) – u ovom periodu djeca shvataju postojanost spola pa tako znaju da se spol osobe ne mijenja ukoliko ona promijeni svoj izgled. Razvrstavaju ljude prema veličini na velike i snažne s jedne strane i male i slabe s druge strane. U ovom periodu počinju da razlikuju ljudske uloge od imaginarnih, pa tako ne govore da bi željeli biti vile, zečice i sl. Ne shvataju spolne uloge koje imaju muškarci i žene, već samo počinju uočavati da postoje razlike između muškaraca i žena tako što za igru radije biraju djecu istog spola.

Faza 2: Orijehtacija prema spolnim ulogama (u dobi od šest do osam godina) – u ovom razdoblju djeca počinju shvatati spolne uloge, ali se usredotočuju na vanjske vidljive razlike

kao što su odjeća ili aktivnosti koje ljudi obavljaju. Oba spola vjeruju da je njihov vlastiti spol superiorniji. Djeca su usmjerena ka odraslima istog spola i kao nusprodukt toga odbacuju ponašanja koja su zajednička za oba spola. Djevojčice prijavljuju da se žele baviti zanimanjima višeg statusa u odnosu na dječake. Posljedica ovoga je što su dječaci skloniji birati zanimanja na osnovu opreme koja se koristi (npr. vozač kamiona), motoričke aktivnosti (npr. sportaš), uniformi (npr. policajac) i slično. Djeca u ovoj dobi počinju shvatati društvene razlike, međutim priroda i važnost tih razlika im nije jasna.

Faza 3: Orijehtacija prema društvenom vrednovanju (u dobi od devet do trinaest godina) – u ovom periodu djeca postaju vrlo osjetljiva na socijalnu procjenu, bilo od strane vršnjaka ili šireg društva. Pitanje više nije samo muško naspram ženskog, već više naspram nižeg. Tako posmatraju i zanimanja, kao ona sa nižim ili višim statusom u društvu. Uspoređuju vlastite sposobnosti sa potencijalnim zanimanjima te postavljaju donju i gornju granicu. Donja granica im služi kako bi se orijentisali ka zanimanjima kojima neće podcijeniti svoje sposobnosti, a gornja granica im služi kako ne bi odabrali zanimanja kojima nisu dorasli. Adolescenti su također u ovom periodu naučili koja bi zanimanja njihove porodice i zajednice odbacile kao neprihvatljivo niske u društvenom položaju. Također je važno kojoj društvenoj klasi djeca pripadaju jer to određuje njihovu donju i gornju granicu, npr. djeca iz društva sa višom klasom sklonija su podići i donju i gornju granicu kako bi ih društvo kojem pripadaju prihvatilo. Adolescenti mogu biti zbunjeni ili neodlučni u vezi s određenim zanimanjima koja preferiraju, ali su razvili čvrstu predodžbu o svom mjestu u širokom društvenom poretku i suzili svoje mogućnosti zanimanja u skladu s tim.

Faza 4: Orijehtacija prema unutarnjem jedinstvenom ja (u dobi od četrnaest godina i više) – u ovom periodu adolescenti počinju oblikovati sliku vlastitog/e sebe. Važno im je kako ih posmatra suprotni spol tako da počinju jačati spolne i statusne stereotipe. Apstraktne karakteristike manje su uočljive, pa se adolescenti, često zbunjeni i nesigurni bore utvrditi koji su zapravo njihovi interesi, sposobnosti, osobine i vrijednosti. Mnogi od njihovih interesa i vrijednosti još uvijek mogu biti u velikoj mjeri neoblikovani. U ovom razdoblju jako je važno za adolescente da istražuju i isprobaju stvari sami kako bi uvidjeli u čemu su dobri. Dok su prve tri faze posvećene odbacivanju neprihvatljivih alternativa, ova je faza posvećena utvrđivanju koji su od prihvatljivih izbora najpoželjniji i najpristupačniji.

Obzirom da u četvrtoj fazi spolni stereotipi, koji počinju da se grade već od druge faze, dolaze do izražaja, te i toga da su mladi skloni istraživati koja zanimanja su za njih prihvatljiva, ova dobna granica je idealna za ispitivanje profesionalnih stereotipa kao i ciljeva kojima mladi teže kada su u pitanju zanimanja.

Maturanti srednjih škola su pod velikim pritiskom na samom kraju srednjoškolskog obrazovanja. Po završetku srednje škole od njih se očekuje da donesu važne odluke, kao što su da li upisati i pohađati studije ili se zaposliti, da li studirati u matičnoj državi ili otići preko granice i sl. Obzirom da se radi o veoma važnim životnim odlukama, maturanti nastoje odgovore i pomoć pri odabiru zanimanja potražiti na raznim mjestima. Na odabir karijere utječu razni faktori kao što su: porodica, prijatelji, stanje na tržištu rada, nastavnici kao modeli te između ostalog i stereotipi.

Srednja škola je kritično vrijeme za ispitivanje i ostvarivanje iskustava vezanih uz znanost. Budući da su spolne razlike u zanimanju za znanost u osnovnoj školi male, ali postaju značajne tijekom srednje škole (Jones i sur., 1992.), važno je usredotočiti se na ovo razdoblje. Kako Miller (2006) prema Lee (1998) navodi, karijere koje su povezane sa znanostima i matematikom se od strane djevojaka percipiraju tipično muškima. Istraživanja su identificirala mnoge faktore povezane sa manjim angažmanom žena u području znanosti počevši od okruženja za učenje u učionicama preko socijalizacije u djetinjstvu do društvenih prepreka sa kojima se žene susreću ukoliko se žele baviti znanstvenim područjem (Miller, 2006).

U ovom radu nastoji se ispitati kakve profesionalne preferencije imaju maturanti i maturantice te koje ciljeve vrednuju (individualističke ili komunalne), kao i stereotipe koje imaju o zanimanjima iz STEM i ne-STEM područja koji postoje unutar ispitivane populacije maturanata. Na kraju, pitanje je da li prilikom odabira zanimanja maturanata i maturantica rodni stereotipi i profesionalni ciljevi, oblikovani u ranijim fazama razvoja, igraju važnu ulogu.

1.3. Individualistički (usmjereni na pojedinca) i komunalni (usmjereni na zajednicu) ciljevi

Na izbor zanimanja pored profesionalnih stereotipa mogu da utječu i ciljevi koje osobe vrednuju u skladu sa svojim spolnim ulogama. Jedno takvo objašnjenje nam nudi *Role Congruity Perspective* (perspektiva sukladnosti uloga) prema Diekman (2010). Teorija sukladnosti uloga govori kako društvene uloge čine strukturu prilika koje upravljaju ciljevima pojedinaca. Ciljevi pojedinca se dijele na individualnost (usmjereni na pojedinca, agency eng.) i komunalnost (usmjereni na zajednicu, communion eng). Bakan (1966) je predložio individualnost i komunalnost kao dva temeljna modaliteta ljudskog postojanja. Individualnost se odnosi na težnju pojedinca da ovlada okolinom, da utvrdi svoje ja, da iskusi kompetentnost, postignuća i moć. Suprotno tome, komunalnost se odnosi na čovjekovu želju da se usko poveže i surađuje i stapa s drugima (Bakan, 1966). Individualistički orijentirani pojedinci doživljavaju ispunjenje ciljeva kroz svoja pojedinačna postignuća i svoj osjećaj neovisnosti i odvojenosti, dok pojedinci orijentirani na komunalnost doživljavaju ispunjenje ciljeva kroz svoje odnose s drugima i osjećaj pripadnosti (Guisinger i Blatt, 1994 prema McAdams, 1993).

Tradicionalna podjela rodni uloga i njihova internalizacija u procesu socijalizacije vode ka tome da se od žena očekuje preuzimanje društvenih uloga koje uključuju brigu za druge i pokazivanje karakteristika kao što su ljubaznost i osjetljivost. S druge strane od muškaraca se očekuje preuzimanje uloga koje uključuju vodstvo i moć, te pokazivanje karakteristika kao što su neovisnost i konkurentnost.

Prema teoriji sukladnosti uloga žene odabiru zanimanja koja će zadovoljiti njihovu potrebu za komunalnim ciljevima, dok je muškarcima važno da zanimanja koja odaberu ispunjavaju individualističke ciljeve. Zanimanje npr. medicinske sestre zadovoljava ispunjavanje ciljeva za suradnju i kontakt sa drugim ljudima, uključuje i pomaganje drugima. U skladu sa rodni ulogama, žene teže upravo ka ispunjavanju tih ciljeva tj. briga za druge. Stoga žene, najčešće kako bi ispunile te ciljeve upravo odabiru npr. zanimanje medicinske sestre. Zanimanje npr. inženjera zadovoljava ispunjavanje ciljeva koji se odnose na kompetentnost, postizanje moći i slično. U skladu sa rodnom ulogom, muškarci teže ka ispunjavanju tih ciljeva. Kako bi muškarci ispunili navedene ciljeve oni odabiru npr. zanimanje inženjera.

U posljednjih 50 godina primjećuje se porast broja žena u zanimanjima koja su godinama bila rezervisana za muškarce. Žene pokazuju sve veću zainteresiranost za individualističke ciljeve kako se uključuju u stereotipno muška zanimanja, ali ujedno ne zanemarujući svoje komunalne ciljeve. Međutim, bez obzira na promjene u društvima i procesu socijalizacije, područja u kojima su još uvijek jako velika rodna disproporcija su STEM područja.

STEM je akronim koji se odnosi na znanost, tehnologiju, inženjstvo i matematiku i koristi se za grupiranje ovih akademskih disciplina (STEM – Science, Technology, Engineering and Mathematics). Mala proporcija žena u STEM područjima posebno je zbunjujuća, s obzirom na njihovu pojačanu prisutnost u drugim područjima u kojima dominiraju muškarci, kao što su medicina ili pravo (Diekman, 2010). Diekman (2010) u svom istraživanju nudi pogled na jednu novu perspektivu koja objašnjava ovu pojavu.

Kako Diekman (2010) pretpostavlja, STEM zanimanja su u najmanjem doticaju sa ljudima stoga onemogućavaju zadovoljenje komunalnih ciljeva kojim žene teže.

1.4. Žene u STEM području

U današnje vrijeme često se može vidjeti žena koja je zaposlena kao doktorica, bankarka, advokatica i slično, međutim žene se vrlo rijetko upuštaju u zanimanja iz STEM područja. Ljudi percipiraju STEM područje kao nespojivo sa komunalnošću ili sa orijentacijom ka brizi o drugim ljudima (Bakan, 1966). Budući da žene posebno podržavaju komunalne ciljeve, vjerovatnije je da će odustati od STEM karijere u korist odabira karijera koje nude ispunjavanje ciljeva koje se odnose na komunalnost. Diekman, Brown, Johnston i Clark (2010) su u svom radu došli do zaključka da STEM zanimanja pružaju niže razine komunalnosti od ostalih muško-stereotipnih ili žensko-stereotipnih zanimanja te ukoliko je pojedinac više usmjeren na ispunjavanje komunalnih ciljeva manji je interes za ostvarivanje STEM karijere.

Kako Diekman (2011) u svom radu navodi, perspektiva sukladnosti ciljeva (*the goal congruity perspective*) pretpostavlja da dvije različite kognicije predviđaju stavove prema STEM području. Prvo, određeni ciljevi su ili prihvaćeni ili situacijski aktivirani. Drugo, pojedinci imaju uvjerenja o tome koje će aktivnosti olakšati ili spriječiti postizanje ciljeva. Diekman (2011) kao tezu ove perspektive navodi, da ljudi prvenstveno postavljaju pred sebe

ciljeve, kao na primjer komunalne ciljeve. Diekman (2011) smatra da postizanje komunalnog cilja ili vjerovanje da će se taj cilj ostvariti, može utjecati na interes za STEM karijeru za koju se smatra da ne može ispuniti ove ciljeve. Žene teže ka ostvarenju ciljeva koji će im omogućiti postizanje intimnosti, prihvaćanja od strane grupe i altruizma.

Istraživanje Betz i Hackett (1983) je pokazalo da muškarci imaju stabilna uvjerenja o kompetencijama u muško-stereotipnim i žensko-stereotipnim domenama, dok žene imaju tendenciju sumnjati u svoju kompetentnost u muško-stereotipnim domenama, ali visoko misle o svojim žensko-stereotipnim sposobnostima, poput vještina kao što je briga za druge (Betz i Hackett, 1983; Tellhed, Bäckström i Björklund, 2018). STEM zanimanje upravo pripada muško-stereotipnoj domeni. Ovo može biti još jedan od razloga zašto nema žena u STEM području.

1.5. Promjena profesionalnih stereotipa u skladu sa rodnim ulogama

Promjena tradicionalnih uloga muškaraca i žena nesumnjivo dovodi do promjena u ponašanju muškaraca i žena, a to u konačnici mijenja i sadržaj rodnih stereotipa (Vogel i sur., 2003). Percepcija o zanimanjima žena i muškaraca se može mijenjati kroz vrijeme, a samim tim i profesionalni stereotipi koje ljudi imaju prema muškarcima i ženama. Diekman (2000) u svom radu ispituje dinamičnost, odnosno promjenjivost stereotipa kroz vrijeme. On u ovom svom radu objašnjava kako se slika žene i muškarca kao i njihovih socijalnih uloga mijenja kroz prošlost, preko sadašnjosti do budućnosti, te pretpostavlja da se slika žene znatno više izmijenila u odnosu na sliku muškarca u društvu, obzirom da žene više mijenjaju svoje socijalne uloge u odnosu na prošlost. U današnje vrijeme žene se sve više bave zanimanjima kojima su se ranije tradicionalno bavili uglavnom muškarci, dok muškarci striktno ostaju nepromijenjeni što se tiče socijalnih uloga i ne zapošljavaju se na poslovima koje inače u praksi više obavljaju žene. Obzirom da se kod rodnih stereotipa stereotipne karakteristike dodjeljuju osobama u skladu sa rodnim ulogama koje oni imaju u društvu, promjena rodnih uloga može dovesti do promjene u viđenju stereotipa povezanih sa rodnim ulogama. Samim tim dolazi do promjene profesionalnih stereotipa koji se vezuju za muškarce i žene. U posljednjih 50 godina žene se sve više upuštaju u tipično muška zanimanja (Diekman, 2000). Međutim, iako se žene sve više upuštaju u tipično muška zanimanja, u praksi se može primijetiti da postoji veoma mali broj žena koje se bave STEM područjem. Kako je ranije

navedeno, ciljevi koje žene nastoje ostvariti, a to su komunalni ciljevi, za koje se smatra da ne mogu biti ostvareni odabirom STEM karijere. Iz tog razloga se žene ne upuštaju u ovo područje, a samim tim i okolina ovo područje gleda na stereotipiziran način. Stoga su profesionalni stereotipi najviše izraženi u ovom području, što ovaj rad nastoji i ispitati.

1.6. Posljedice rodni stereotipa na odabir zanimanja i razvoj karijere

Posljedice stereotipa mogu biti razne. Počevši od najranije dobi, stereotipiziranje dječaka i djevojčica može dovesti do toga da se oni počnu ponašati u skladu sa stereotipima. Stereotipi utječu na dječje preferencije i osjećaj kompetencije za određene predmete (Cvrtila, 2016). Dječaci se osjećaju kompetentnije u matematici, predmetima prirodnih znanosti i sportu, a djevojčice u jezicima. Samim tim po završetku osnovnog i srednjeg obrazovanja, dječaci su skloniji odabrati zanimanje za koje smatraju da su kompetentniji da ga obavljaju te koje se društveno stereotipizira kao muško. Isto važi i za žene. Premda se danas smatra da se dječaci i djevojčice ne razlikuju u općoj sposobnosti učenja, od djevojčica se, u skladu s rodni stereotipima, očekuje da prednjače u učenju jezika i umjetničkim predmetima, dok se od dječaka očekuje bolji uspjeh u matematici te ostalim prirodnim i tehničkim znanostima (Cvrtila, 2016). Takva očekivanja mogu utjecati na to da djevojke izbjegavaju zanimanja iz „muškog područja“. Kako Mostafa (2019) navodi, u zadnjim nalazima provedenog PISA testiranja kada se okvirno posmatra pokazalo se da su djevojčice bile znatno bolje u čitanju od dječaka, dok su dječaci bili bolji u matematici i nauci od djevojčica. Djevojka koja se, ipak, obrazuje za neko od stereotipno muških zanimanja, izlaže se opasnosti da je današnje društvo okarakterizira kao dominantnu i neženstvenu (Aronson, Wilson i Akert, 2005). Zanimanja koja se tradicionalno smatraju muškima, postati će atraktivnija i ženama tek kada se otklone pogrešni rodni stereotipi i dođe do promjena u stereotipnom načinu razmišljanja o prirodi tih poslova. Rodni stereotipi također u velikoj mjeri utječu na to kako okolina posmatra žene i muškarce na različitim zanimanjima. Tako u jednom eksperimentu kojeg navode Aronson, Wilson i Akert (2005) u svojoj knjizi, kada su se studenti susreli s vrlo uspješnom ženom fizičarkom, smatrali su da je manje stručna u usporedbi s uspješnim muškarcem fizičarem. Studentice su razmišljale drugačije te smatrale da su žena fizičarka i muškarac fizičar jednako stručni. Ipak, i studenti i studentice su veću motivaciju pripisali ženi fizičarki (Feldman-Summers i Kiesler, 1974.; prema Aronson, Wilson i Akert, 2005). To pripisivanje veće motivacije ženi fizičarki objašnjava da studenti i studentice smatraju da se

žena treba više truditi u „tipičnom muškom zanimanju“ kako bi postigla podjednak uspjeh kao muškarac fizičar.

Veća raznolikost unutar organizacija i firmi, kada je riječ o spolu, može dovesti do kreativnijih timova, što otvara vrata novim otkrićima. Velika je korist ispitati stavove mladih osoba koje su na pragu da odaberu karijeru. Na taj način bi se pravovremeno mogli uvidjeti stavovi i stereotipi koje mlade osobe imaju prema zanimanjima, a u skladu s tim bi se moglo djelovati tako da se svako zanimanje može prikazati kao primamljivo i prihvatljivo za oba spola.

Ovim radom se nastoji ispitati na koji način učenici završne godine srednjih škola posmatraju zanimanja, te da li ih stereotipiziraju na bilo koji način. Obzirom na ranije navedene nalaze, očekuje se da će učenici i učenice zanimanja posmatrati na osnovu tri kategorije, a to su: tipično ženska zanimanja kod kojih će zaključivati da ih više obavljaju žene nego muškarci, potom muška zanimanja iz STEM područja kod kojih će zaključivati da ih više obavljaju muškarci nego žene te muška zanimanja iz ne-STEM područja kod kojih će zaključivati da ih podjednako obavljaju i muškarci i žene. Stoga će profesionalni stereotipi biti manji kada su u pitanju muška zanimanja iz ne-STEM područja, npr. doktor, advokat i slično, a puno veća kada se radi o zanimanjima iz STEM područja i tipično „ženskim“ zanimanjima. Ovim radom se također nastoje ispitati ciljevi koje vrednuju maturanti i maturantice te da li su ti ciljevi povezani sa njihovim izborom buduće karijere. U ovom radu agentski ciljevi su predstavljeni kao moć, postignuće i traženje novih iskustava, dok su komunalni ciljevi predstavljeni kao intimnost, altruizam i prihvatanje od strane grupe.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj ovog ispitivanja je utvrditi prisustvo, obim i intenzitet rodni stereotipa u predodžbama o zanimanjima, te ispitati rodne razlike u karijernim ciljevima.

U skladu s tim se postavljaju dva problema, a to su:

- Ispitati rodne razlike u karijernim ciljevima
- Ispitati razlike u rodni stereotipima u predodžbama o različitim zanimanjima

Hipoteze

H1: Postojat će statistički značajna razlika između maturanata i maturantica u vrednovanju dvije vrste karijernih ciljeva (individualističkih i komunalnih), pri čemu se očekuje da će maturanti statistički značajno više vrednovati individualističke ciljeve od maturantica, a da će maturantice statistički značajno više vrednovati komunalne ciljeve od maturanata.

H2: Zanimanja unutar STEM područja i zanimanja ne-STEM područja u kojima preovladavaju muškarci biće ocijenjena kao zanimanja koja više omogućavaju postizanje individualističkih ciljeva, a zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju žene će biti ocijenjena kao zanimanja koja omogućavaju značajno više postizanje komunalnih ciljeva.

H3: Rodni stereotipi će biti statistički značajno više izraženi kod zanimanja iz STEM područja i zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju žene u odnosu na zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju muškarci.

3. METODOLOGIJA

3.1. Ispitanici

Ispitanici ovog istraživanja bili su učenici i učenice četvrtih razreda 10 srednjih škola Kantona Sarajevo: Prva gimnazija, Druga gimnazija, Treća gimnazija, Gimnazija Obala, Gimnazija Dobrinja, Srednja medicinska škola – Jezero, Srednja mašinska tehnička škola, Srednja građevinsko – geodetska škola, Srednja škola za saobraćaj i komunikacije i Srednja škola poljoprivrede prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti. U tabeli 2 se nalazi pregled broja učenika/ca prema školi koju pohađaju. Uzorak je činio ukupno 799 ispitanika, od toga je bilo 315 učenika i 483 učenica (jedan ispitanik nije naveo spol) (Tabela 1). Raspon dobi ispitanika se kretao od 17 do 21 godinu, a prosječna dob svih ispitanika iznosila je $M=18.44$ ($SD=0.54$).

Tabela 1
Procenat i broj ispitanika u odnosu na spol

Spol	Broj	Procenat
Muški	315	39,42%
Ženski	483	60,45%
Nije naveden spol	1	0,13%
Ukupno	799	100%

Tabela 2
Broj učenika i učenica u odnosu na srednju školu koju pohađaju

Naziv škole	Broj učenika	%
JU „Prva gimnazija“	81	10.1
JU „Druga gimnazija“	61	7.6
JU „Treća gimnazija“	96	12
JU „Gimnazija Obala“	104	13
JU „Gimnazija Dobrinja“	83	10.4
JU „Srednja medicinska škola – Jezero“	101	12.6
JU „Srednja mašinska tehnička škola“	66	8.3
JU „Srednja škola za saobraćaj i komunikacije“	57	7.1
JU „Srednja građevinsko – geodetska škola“	50	6.3
JU „Srednja škola poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti“	100	12.5
Ukupno	799	100

Na pitanje „Da li planiraš studirati?“ je odgovorilo ukupno 791 (99%) ispitanik od njih 799. U tabeli 3 se može vidjeti da 694 ispitanika nakon završene srednje škole planira nastaviti sa studijama, te se također može vidjeti po školama koliko ispitanika namjerava upisati studije.

Tabela 3

Broj ispitanika koji namjeravaju/ne namjeravaju upisati studij prema školi koju pohađaju

		Da li planiraš studirati?		Ukupno
		DA	NE	
Opće obrazovanje	JU „Prva gimnazija“	81	0	81
	JU „Druga gimnazija“	61	0	61
	JU „Treća gimnazija“	95	1	96
	JU „Gimnazija Obala“	103	1	104
	JU „Gimnazija Dobrinja“	79	3	82
	Ukupno	419	5	424
Stručno obrazovanje	JU „Srednja medicinska škola – Jezero“	84	14	98
	JU „Srednja mašinska tehnička škola“	44	20	64
	JU „Srednja škola za saobraćaj i komunikacije“	27	30	57
	JU „Srednja građevinsko – geodetska škola“	43	6	49
	JU „Srednja škola poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti“	77	22	99
	Ukupno	275	92	367
	Ukupno, svi ispitanici	694	97	791

Ispitanici su u Upitniku također trebali označiti kako sebe vide u budućnosti nakon završetka obrazovanja. Na ovo pitanje je odgovorilo 88,4% ispitanika od ukupnog broja uzorka. U tabeli 4 se mogu vidjeti odgovori ispitanika na ovo pitanje.

Tabela 4

Procenat i broj ispitanika u odnosu na pitanje "Kako sebe vidiš u budućnosti nakon završetka obrazovanja?"

Kako sebe vidiš u budućnosti nakon završetka obrazovanja	Broj ispitanika	Procenat
Radim u struci	149	18,6%
Radim izvan struke	25	3,1%
Bavim se onim što volim	285	35,7%
Nastavljam obrazovanje u struci	34	4,3%
Radim posao u struci u inostranstvu	153	19,1%
Studiram nešto drugo	23	2,9%
Ne znam	37	4,6%
Ukupno	706	88,4%

Nešto više od 50% ispitanika u budućnosti sebe vidi izvan granica Bosne i Hercegovine (Tabela 5).

Tabela 5

Broj ispitanika u odnosu na pitanje "Gdje sebe vidiš u budućnosti?"

Gdje sebe vidiš u budućnosti?	Broj	Procenat
u gradu u kojem živiš	339	42,4 %
u BiH – drugi grad	14	1,8 %
izvan BiH – u Evropi	344	43,1%
izvan Evrope	64	8,0%
Ukupno	761	95,2%

3.2. Instrumentarij

Upitnik primijenjen za potrebe ovog istraživanja se sastojao iz pet dijelova, a to su: demografski podaci, subskala karijernih ciljeva i vrijednosti, subskala karijernih interesa za zanimanja, subskala profesionalnih stereotipa te subskala zastupljenosti ciljeva i vrijednosti u pojedinim zanimanjima. Cjelokupan Upitnik koji se koristio u istraživanju se nalazi u odjeljku Prilog.

Demografski podaci

Unutar dijela upitnika koji se odnosio na demografske podatke, ispitanici su pitani za spol, dob, školu i smjer koji pohađaju, potom za stručnu spremu roditelja. Također su pitani da li namjeravaju upisati fakultet i koji, te kako i gdje sebe vide nakon završetka školovanja.

Subskala karijernih ciljeva i vrijednosti - ACV (agentic and communal values – individualistički i komunalni ciljevi)

Dijelom upitnika koji je nazvan ACV (agentic and communal values) nastojali su se ispitati ciljevi koje maturanti i maturantice vrednuju kao lično važne, odnosno manje važne. U ovom dijelu je ispitanicima ponuđeno 6 ciljeva: 3 individualistička cilja (moć, postignuće i traženje novih iskustava) i 3 komunalna cilja (altruizam, intimnost i pripadnost). Ovi ciljevi su korišteni u radu Diekman i sur. (2010). Ispitanici su na skali od 1 do 7 trebali označiti koliko im je svaki od navedenih ciljeva važan, gdje 1 predstavlja *U potpunosti mi je nevažno*, a 7 predstavlja *U potpunosti mi je važno*.

Subskala karijernih interesa za zanimanja - IZZ (interes za zanimanja)

U dijelu upitnika označenom kao IZZ (interes za zanimanja) ispitanicima je ponuđena lista od 24 zanimanja, te su oni na skali od 1 do 7 trebali označiti u kojoj mjeri su zainteresirani za navedena zanimanja. U ovom dijelu upitnika 1 predstavlja *Nisam nimalno zainteresiran/a*, a 7 predstavlja *Iznimno sam zainteresiran/a*.

Subskala profesionalnih stereotipa - PS (profesionalni stereotipi)

Dio upitnika označen kao PS (profesionalni stereotipi) ispituje profesionalne stereotipe. U ovom dijelu su ispitanicima ponudjena 24 zanimanja te su oni označavali da li je zanimanje „više muško“ (M) ili „više žensko“ (Ž).

Subskala zastupljenosti ciljeva i vrijednosti u pojedinim zanimanjima - ACV-Z (agentic and communal values – zanimanje odnosno individualistički i komunalni ciljevi – zanimanje)

Dio upitnika označen kao ACV-Z je ujedno i najkompleksniji dio upitnika. Ovim dijelom upitnika nastoji se ispitati koji su ciljevi važni za određena zanimanja. Svakom ispitaniku je ponuđeno šest zanimanja po slučaju iz skupine od ukupno 24 zanimanja. Od ponuđenih šest zanimanja dva zanimanja su iz skupine tipično ženskih zanimanja, dva zanimanja su iz

skupine muških zanimanja iz ne-STEM područja te dva zanimanja su iz skupine muških zanimanja iz STEM područja. Za svako zanimanje od ponuđenih šest, ispitanici su trebali vrednovati šest ciljeva (3 individualistička i 3 komunalna) na skali od 1 do 7, gdje 1 predstavlja *U potpunosti nevažno za ovo zanimanje*, a 7 predstavlja *U potpunosti je važno za ovo zanimanje*.

Lista zanimanja za koje su ispitanici trebali da označe da li je „više muško“ ili „više žensko“ te koja su se prožimala kroz dijelove upitnika IZZ i ACV-Z dobivena je iz ispitivanja putem online platforme. Detaljna procedura formiranja liste objašnjena je u odjeljku Metodologija - Postupak.

3.3. Postupak

Kako bi se dobila lista zanimanja koja će se koristiti u formiranju subskala glavnog Upitnika, provedeno je online istraživanje. Unutar Google forms sistema postavljena su dva pitanja za online ispitanike, a to su:

1. Navedite 5 zanimanja na kojima uobičajeno primjećujete zaposlenike muškog spola, a za ta zanimanja je potrebno visoko obrazovanje
2. Navedite 5 zanimanja na kojima uobičajeno primjećujete zaposlenike ženskog spola, a za ta zanimanja je potrebno visoko obrazovanje

Ukupno je 238 ispitanika odgovorilo na ova dva pitanja. Potom su posložena sva zanimanja i izbrojane njihove frekvencije javljanja. Cilj prebrojavanja odgovora bio je da se izdvoje tri vrste zanimanja: tipična ženska zanimanja, tipična muška zanimanja iz ne-STEM područja i tipična zanimanja iz STEM područja. Na osnovu frekvencija javljanja, za svaku od tri vrste zanimanja je izdvojeno po osam zanimanja (Tabela 6). Zanimanja izdvojena na osnovu online ankete su korištena za formiranje dijelova upitnika i to za subskalu zastupljenosti ciljeva i vrijednosti u pojedinim zanimanjima, subskalu karijernih interesa za zanimanja te za subskalu profesionalnih stereotipa.

Tabela 6
Zanimanja dobivena putem online ankete

ŽENSKA ZANIMANJA	MUŠKA ZANIMANJA IZ NE-STEM PODRUČJA	ZANIMANJA IZ STEM PODRUČJA
Psiholog/inja	Hirurg	Mašinski/a inženjer/ka
Učitelj/ica	Advokat/ica	Informatičar/ka
Socijalni/a radnik/ca	Arhitekt/ica	Inženjer/ka elektrotehnike
Medicinski/a tehničar/sestra	Izvršni/a direktor/ica	Saobraćajni/a inženjer/ka
Odgajatelj/ica	Bankar/ka računovođa	Građevinski/a inženjer/ka
Farmaceut/kinja	Inspektor/ica u policiji	Matematičar/ka
Administrativni/a radnik/ca	Politolog/inja	Stručnjak/inja za razvoj software-a
Pedagog/ica	Menadžer/ka	Inženjer/ka astrofizike

Nakon formiranja glavnog Upitnika, poslan je dopis u Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, kako bi se tražilo odobrenje za prikupljanje podataka u ranije navedenim srednjim školama. Nakon što je dobiveno odobrenje, kontaktirane su škole putem e-maila te je zatražen termin za sastanak sa direktorom ili pedagogom škole. Cilj sastanka je bio utvrditi tačno vrijeme i način prikupljanja podataka. Podaci su prikupljeni u periodu mart-april 2019. godine.

Ispitanici su ispunjavali papir – olovka upitnik, tako da su svi podaci prikupljeni direktno u školama na nekim od časova. Prema dogovoru sa pedagozima i psiholozima škola, učenici i učenice su upitnik ispunjavali najčešće tijekom časa Odjeljene zajednice kako ispunjavanje upitnika ne bi remetilo obavljanje redovnih nastavnih obaveza. U svakoj školi upitnik je primijenjen u onoliko odjeljenja koliko ta škola ima smjerova. Pedagozi i psiholozi škole su birali koja će odjeljenja sudjelovati u ispitivanju ili metodom slučajnog odabira ili na osnovu toga koje je odjeljenje dostupno za ispitivanje. Također je razredni/a nastavnik/ca obaviješten/a o tome da njegovo/njeno odjeljenje sudjeluje u ispitivanju.

Po dolasku u odjeljenje istraživačica se predstavila te objasnila svrhu i cilj ispitivanja. Ispitanicima je rečeno da je istraživanje anonimno i dobrovoljno, te da će se prikupljeni podaci koristiti samo u svrhu pisanja magistarskog rada. Glavna uputa, kao i kompletan upitnik se nalaze u odjeljku Prilog.

Nakon što su prikupljeni odgovori ispitanika, svi podaci su unešeni u SPSS program te je uslijedila obrada podataka.

4. REZULTATI

Rezultati u ovom istraživanju su obrađeni u SPSS programu verzija 26 i bit će prikazani u skladu sa problemima i hipotezama.

4.1. Vrednovanje individualnih i komunalnih ciljeva od strane maturanata/ica

Prije nego testiramo prvu hipotezu, neophodno je bilo provjeriti da li distribucije podataka nezavisnih varijabli statistički značajno odstupaju od normalne distribucije, odnosno, da li je distribucija zavisnih varijabli normalna. Za te potrebe, korištena su dva testa, i to Kolmogorov-Smirnov i Shapiro-Wilk test.

Oba testa pokazuju da distibucija obje varijable statistički značajno odstupaju od normalne distribucije ($p=0,00$; $p<0,01$), što znači da distribucije nisu normalne (Tabela 7). Sukladno tome, za potrebe testiranja hipoteze, morat ćemo koristiti neparametrijske inferencijalne postupke.

Tabela 7

Testovi za provjeru normalnosti distribucije podataka na skali karijernih ciljeva i vrijednosti

	Kolmogorov-Smirnov test			Shapiro-Wilk test		
	Statistik	Df	Značajnost $p<0,01$	Statistik	df	Značajnost $p<0,01$
Individualni ciljevi	0,127	793	0,000	0,926	793	0,000
Komunalni ciljevi	0,086	793	0,000	0,978	793	0,000

Nakon što je utvrđeno da se za testiranje hipoteze treba koristiti neparametrijski postupak, s obzirom na karakteristike nezavisne varijable (spol), kao adekvatan postupak, odabran je Mann-Whitney U i Wilcoxon W test.

Prije nego je testirana hipoteza koristeći navedene postupke, izračunati su i prikazani osnovni deskriptivni parametri individualističkih i komunalnih ciljeva. Ispitanici su individualističke i komunalne ciljeve vrednovali na skali od 1 do 7, kako je ranije navedeno.

Prosječna vrijednost za individualističke ciljeve na ukupnom uzorku iznosila je $M=5,73$ sa standardnom devijacijom $SD=0,91$. Prosječna vrijednost za individualističke ciljeve kod maturanata iznosila je $M=5,71$ sa standardnom devijacijom $SD=0,93$, dok je kod maturantica prosječna vrijednost za individualističke ciljeve iznosila $M=5,75$ sa standardnom devijacijom $SD=0,89$.

Prosječna vrijednost za komunalne ciljeve na ukupnom uzorku iznosila je $M=5,11$ sa standardnom devijacijom $SD=1,06$. Prosječna vrijednost za komunalne ciljeve kod maturanata iznosila je $M=4,93$ sa standardnom devijacijom $SD=1,03$, dok je kod maturantica prosječna vrijednost za komunalne ciljeve iznosila $M=5,22$ sa standardnom devijacijom $SD=1,06$.

Kada se navedeni ciljevi posmatraju u odnosu na varijablu spol, rezultati skale karijernih ciljeva i vrijednosti pokazuju kako se maturanti i maturantice statistički značajno ne razlikuju u vrednovanju individualističkih ciljeva ($p=0,695$; $p>0,05$). Srednja vrijednost ranga za muškarce pri vrednovanju individualističkih ciljeva iznosila je 392,56, a za žene 399,03. Međutim kada se govori o komunalnim ciljevima, maturanti i maturantice se statistički značajno razlikuju i to se pokazalo da maturantice statistički značajno više vrednuju komunalne ciljeve od maturanata ($p=0,000$; $p<0,01$). Srednja vrijednost ranga za muškarce pri vrednovanju komunalnih ciljeva iznosila je 357,12, a za žene 421,83. U tabeli 8 se mogu vidjeti vrijednosti dobivene primjenom Mann-Whitney U testa i Wilcoxon W testa.

Tabela 8

Razlika između muškaraca i žena u vrednovanju individualističkih i komunalnih ciljeva

	Individualistički ciljevi	Komunalni ciljevi
Mann-Whitney U	73488,5	62502,5
Wilcoxon W	121693,5	110707,5
Z	-0,392	-3,902
Značajnost	0,695	0,000

4.2. Vrednovanje ciljeva i prikaz zastupljenosti vrijednosti u pojedinim zanimanjima

Drugom hipotezom se pretpostavilo da će zanimanja iz STEM područja kao i zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju muškarci biti percipirani kao oni koji

omogućavaju postizanje individualnih ciljeva, za razliku od ne-STEM ženskih zanimanja koja omogućavaju postizanje komunalnih ciljeva. Kako bi se to ispitalo ispitanicima je ponuđena subskala zastupljenosti ciljeva i vrijednosti u pojedinim zanimanjima (ACV-Z), te su oni trebali da označe u kojoj mjeri su unutar ponuđenih zanimanja zastupljeni individualistički i komunalni ciljevi. Obzirom da su unutar upitnika za sve tri kategorije zanimanja bili ponuđeni individualistički i komunalni ciljevi, mogu se napraviti šest kategorija i to:

- Individualistički ciljevi za zanimanja iz STEM područja
- Komunalni ciljevi za zanimanja iz STEM područja
- Individualistički ciljevi za zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju muškarci
- Komunalni ciljevi za zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju muškarci
- Individualistički ciljevi za zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju žene
- Komunalni ciljevi za zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju žene

Prije provedbe bilo kakve analize bilo je neophodno provjeriti normalnost distribucija varijabli kako bi se ustanovilo da li će se koristiti parametrijska ili neparametrijska statistika. U tu svrhu provedeni su dva testa i to Kolmogorov-Smirnov i Shapiro-Wilk test. Navedeni testovi su pokazali kako distribucije nezavisnih varijabli značajno odstupaju od normalnosti, što se može vidjeti u tabeli 9. Stoga, za dalje analize koristili su se neparametrijski testovi.

Tabela 9

Testovi za provjeru normalnosti distribucije podataka koji pokazuju vrednovanje ciljeva kod različitih zanimanja

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistik	df	Značajnost p<0,01	Statistik	df	Značajnost p<0,01
Individualistički ciljevi STEM zanimanja	.121	786	.000	.896	786	.000
Komunalni ciljevi STEM zanimanja	.063	786	.000	.986	786	.000
Individualistički ciljevi ne-STEM muških zanimanja	.146	786	.000	.851	786	.000
Komunalni ciljevi ne-STEM muških zanimanja	.069	786	.000	.966	786	.000
Individualistički ciljevi ne-STEM ženskih zanimanja	.068	786	.000	.952	786	.000
Komunalni ciljevi ne-STEM ženskih zanimanja	.096	786	.000	.927	786	.000

Prije provedbe analize slijedi prikaz deskriptivnih pokazatelja varijabli (Tabela 10).

Tabela 10

Deskriptivni pokazatelji varijabli koje predstavljaju vrednovanje ciljeva za različita zanimanja

	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Minimum	Maksimum
Individualistički ciljevi STEM zanimanja	791	5.301	1.270	1	7
Komunalni ciljevi STEM zanimanja	793	4.089	1.433	1	7
Individualistički ciljevi ne-STEM muških zanimanja	788	5.570	1.275	1	7
Komunalni ciljevi ne-STEM muških zanimanja	790	4.750	1.340	1	7
Individualistički ciljevi ne-STEM ženskih zanimanja	792	5.120	1.246	1	7
Komunalni ciljevi ne-STEM ženskih zanimanja	793	5.303	1.304	1	7

Obzirom da se radi o nezavisnim varijablama koje nisu normalne distribucije, za analizu su odabrani Mann Whitney U i Wilcoxon W testovi. Cilj analize je bio ispitati šta maturanti i maturantice smatraju kada su im ponuđeni individualni i komunalni ciljevi, te za koje od ta dva smatraju da su ostvareni u zanimanjima prema ponuđenim kategorijama (STEM zanimanja, ne-STEM muška zanimanja i ne-STEM ženska zanimanja).

Kako se može vidjeti u tabeli 11, kada govorimo o značajnosti od 5%, pokazalo se da postoji statistički značajna razlika kod kategorija:

- Komunalni ciljevi STEM zanimanja
- Individualistički ciljevi ne-STEM ženskih zanimanja
- Komunalni ciljevi ne-STEM ženskih zanimanja

Na osnovu srednjih vrijednosti prikazanih u tabeli 12 može se uočiti da muškarci – maturanti u odnosu na žene – maturantice više smatraju da se komunalni ciljevi ostvaruju u zanimanjima iz STEM područja.

Za razliku od muškaraca, žene više smatraju da se individualistički i komunalni ciljevi ostvaruju u zanimanjima iz ne-STEM područja u kojima prevladavaju žene.

Tabela 11

Statističke vrijednosti Mann Whitney U i Wilcoxon W testa kada se uspoređuju ciljevi određenih zanimanja u odnosu na spol

	Individualni ciljevi STEM zanimanja	Komunalni ciljevi STEM zanimanja	Individualni ciljevi neSTEM muških zanimanja	Komunalni ciljevi neSTEM muških zanimanja	Individualni ciljevi ženskih zanimanja	Komunalni ciljevi ženskih zanimanja
Mann-Whitney U	68891.5	67274	67679.5	70446.5	55939	57341.5
Wilcoxon W	117096.5	182714	114650.5	118032.5	103525	105236.5
Z	-1.761	-2.420	-1.906	-1.163	-5.892	-5.509
Značajnost p<0,05	.078	.016	.057	.245	.000	.000

Tabela 12
Srednje vrijednosti za šest kategorija ciljeva

	Spol	Srednja vrijednost
Individualistički ciljevi STEM zanimanja	muški	377.73
	ženski	406.98
Komunalni ciljevi STEM zanimanja	muški	420.88
	ženski	380.65
Individualistički ciljevi ne-STEM muških zanimanja	muški	374.67
	ženski	406.29
Komunalni ciljevi ne-STEM muških zanimanja	muški	383.22
	ženski	402.54
Individualistički ciljevi ne-STEM ženskih zanimanja	muški	336.12
	ženski	434.18
Komunalni ciljevi ne-STEM ženskih zanimanja	muški	340.57
	ženski	432.28

4.3. Izraženost rodnih stereotipa

Ispitanici su na skali profesionalnih stereotipa trebali za 24 zanimanja označiti da li je zanimanje više muško ili više žensko. Obzirom da su navedena zanimanja odabrana i svrstana u tri kategorije, dobiveni rezultati će biti predstavljeni u skladu sa tim. Kada govorimo o tri kategorije to su: zanimanja iz STEM područja, zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju muškarci te zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju žene.

4.3.1. Zanimanja iz STEM područja

U zanimanja iz STEM područja uvrštena u ovom istraživanju spadaju: inženjer/ka astrofizike, mašinski/a inženjer/ka, saobraćajni/a inženjer/ka, građevinski/a inženjer/ka, informatičar/ka, matematičar/ka, inženjer/ka za razvoj software-a te inženjer/ka elektrotehnike. Za svako od navedenih zanimanja će biti tabelarno prikazana frekvencija odabira odgovora (kao više

muško ili više žensko) i to u odnosu na varijablu spol. Za provjeru značajnosti korišten je Hi-kvadrat.

Tabela 13

Stereotipno vrednovanje zanimanja inženjera/ke astrofizike u odnosu na spol

		Inženjer/ka astrofizike			
		više muško		više žensko	
		n	%	n	%
Spol	muški	245	85.1%	43	14.9%
	ženski	326	72.6%	123	27.4%
	Total	571	77.5%	166	22.5%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja inženjera/ke astrofizike kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=15,6, p=0,00; p<0,01$$

Tabela 14

Stereotipno vrednovanje zanimanja mašinskog/ke inženjera/ke u odnosu na spol

		Mašinski/a inženjer/ka			
		više muško		više žensko	
		n	%	n	%
Spol	muški	287	97.0%	9	3.0%
	ženski	406	89.8%	46	10.2%
	Total	693	92.6%	55	7.4%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja mašinskog/e inženjera/ke kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=13,4, p=0,00; p<0,01$$

Tabela 15

Stereotipno vrednovanje zanimanja saobraćajnog/e inženjera/ke u odnosu na spol

		Saobraćajni/a inženjer/ka			
		više muško		više žensko	
		n	%	n	%
Spol	muški	279	94.6%	16	5.4%
	ženski	403	89.2%	49	10.8%
	Total	682	91.3%	65	8.7%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja saobraćajnog/e inženjera/ke kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=6,6; p=0,01;$$

Tabela 16

Stereotipno vrednovanje zanimanja građevinskog/e inženjera/ke u odnosu na spol

		Građevinski/a inženjer/ka			
		više muško		više žensko	
		n	%	n	%
Spol	muški	288	97.0%	9	3.0%
	ženski	405	90.0%	45	10.0%
	Total	693	92.8%	54	7.2%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja građevinskog/e inženjera/ke kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=12,96; p=0,00; p<0,01$$

Tabela 17

Stereotipno vrednovanje znanimanja informatičara/ke u odnosu na spol

		Informatičar/ka			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	267	91.8%	24	8.2%
	ženski	369	82.2%	80	17.8%
	Total	636	85.9%	104	14.1%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja informatičara/ke kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=13,39; p=0,00; p<0,01$$

Tabela 18

Stereotipno vrednovanje znanimanja matematičara/ke u odnosu na spol

		Matematičar/ka			
		više muško		više žensko	
		N	%	n	%
Spol	muški	135	45.9%	159	54.1%
	ženski	244	54.8%	201	45.2%
	Total	379	51.3%	360	48.7%

Što se tiče zanimanja matematičara/ke, kada govorimo o značajnosti od 1%, ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja kao više muško/više žensko. Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika na značajnosti od 5%. Kako se može vidjeti u tabeli ovo zanimanje se neznatno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“. Također se može vidjeti da žene ovo zanimanje posmatraju kao „više muško“, dok ga muškarci posmatraju kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=5,63; p=0,02; p<0,05; p>0,01;$$

Tabela 19

Stereotipno vrednovanje zanimanja stručnjaka/inje za razvoj software-a u odnosu na spol

		Stručnjak/inja za razvoj software-a			
		više muško		više žensko	
		n	%	n	%
Spol	muški	281	95.3%	14	4.7%
	ženski	396	87.8%	55	12.2%
	Total	677	90.8%	69	9.2%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja stručnjaka/inje za razvoj software-a kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=11,79; p=0,00; p<0,01$$

Tabela 20

Stereotipno vrednovanje zanimanja inženjera/ke elektrotehnike u odnosu na spol

		Inženjer/ka elektrotehnike			
		više muško		više žensko	
		n	%	n	%
Spol	muški	278	94.6%	16	5.4%
	ženski	382	84.5%	70	15.5%
	Total	660	88.5%	86	11.5%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja inženjera/ke elektrotehnike kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=17,62; p=0,00; p<0,01;$$

Ono što je zajedničko za sva zanimanja iz STEM područja je to da su ona uvijek od strane oba spola vrednovana kao „više muška“. Također, u prethodnim tabelama se može vidjeti da

je kod muškaraca (maturanata) u odnosu na žene (maturanke) izraženije vrednovanje skoro svih zanimanja iz STEM područja (osim zanimanja matematičara/ke) kao „više muških“.

4.3.2. Zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju muškarci

U ovu skupinu zanimanja spadaju sljedeća zanimanja koja su uvrštena u istraživanje: hirurg, advokat/ica, arhitekt/ica, izvršni/a direktor/ica, bankar/ka računovođa, politolog/inja, menadžer/ka te inspektor/ica u policiji. Za svako od navedenih zanimanja će biti tabelarno prikazana frekvencija odabira odgovora (kao više muško ili kao više žensko) i to u odnosu na varijablu spol. Za provjeru značajnosti korišten je Hi-kvadrat.

Tabela 21
Stereotipno vrednovanje zanimanja hirurga u odnosu na spol

		Hirurg			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	280	94.0%	18	6.0%
	ženski	372	83.2%	75	16.8%
	Total	652	87.5%	93	12.5%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja hirurga kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“. U tabeli 21 je također uočljivo da je kod muškaraca u odnosu na žene izraženije vrednovanje ovog zanimanja kao „više muškog“.

$\chi^2(1)=18,9$, $p=0,00$; $p<0,01$

Tabela 22

Stereotipno vredovanje zanimanja advokata/ice u odnosu na spol

		Advokat/ica			
		više muško		više žensko	
		N	%	N	%
Spol	muški	230	78.5%	63	21.5%
	ženski	177	39.9%	267	60.1%
	Total	407	55.2%	330	44.8%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja advokata/ice kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“. Međutim ako vrednovanje ovog zanimanja posmatramo u odnosu na spol, može se uočiti da muškarci ovo zanimanje vrednuju kao „više muško“, dok žene ovo zanimanje vrednuju kao „više žensko“ (Tabela 22).

$$\chi^2(1)=106,55; p=0,00; p<0,01$$

Tabela 23

Stereotipno vrednovanje zanimanja arhitekta/ice u odnosu na spol

		Arhitekt/ica			
		više muško		više žensko	
		N	%	n	%
Spol	muški	223	76.1%	70	23.9%
	ženski	168	37.5%	280	62.5%
	Total	391	52.8%	350	47.2%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja arhitekta/ice kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“. Međutim ako vrednovanje ovog zanimanja posmatramo u odnosu na spol, može se uočiti da muškarci ovo zanimanje vrednuju kao „više muško“, dok žene ovo zanimanje vrednuju kao „više žensko“ (Tabela 23).

$$\chi^2(1)=105,9; p=0,00; p<0,01$$

Tabela 24

Stereotipno vrednovanje zanimanja izvršnog/e direktora/ice u odnosu na spol

		Izvršni/a direktor/ica			
		više muško		više žensko	
		N	%	n	%
Spol	muški	229	77.9%	65	22.1%
	ženski	187	42.0%	258	58.0%
	Total	416	56.3%	323	43.7%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja izvršnog/e direktora/ice kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“. Kao i kod prethodna dva zanimanja i ovo zanimanje se od strane muškaraca vrednuje kao „više muško“, dok se od strane žena vrednuje kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=92,57; p=0,00; p<0,01$$

Tabela 25

Stereotipno vrednovanje zanimanja bankara/ke računovođe u odnosu na spol

		Bankar/ka računovođa			
		više muško		više žensko	
		N	%	n	%
Spol	muški	146	49.5%	149	50.5%
	ženski	193	43.1%	255	56.9%
	Total	339	45.6%	404	54.4%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja bankara/ke računovođe kao više muško/više žensko.

$$\chi^2(1)=2,94, p=0,09; p>0,05;$$

Tabela 26

Stereotipno vrednovanje zanimanja politologa/inje u odnosu na spol

		Politolog/inja			
		više muško		više žensko	
		N	%	n	%
Spol	muški	147	50.7%	143	49.3%
	ženski	267	59.3%	183	40.7%
	Total	414	55.9%	326	44.1%

Kada govorimo o značajnosti od 1%, ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja politologa/inje kao više muško/više žensko. Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika na značajnosti od 5% gdje se navedeno zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“. Kada vrednovanje ovog zanimanja posmatrano u odnosu na spol može se uočiti da je kod žena (maturantica) u odnosu na muškarce (maturante) izraženije vrednovanje ovog zanimanja kao „više muškog“.

$$\chi^2(1)=5,35; p=0,02; p<0,05; p>0,01$$

Tabela 27

Stereotipno vrednovanje zanimanja menadžera/ke u odnosu na spol

		Menadžer/ka			
		više muško		više žensko	
		N	%	n	%
Spol	muški	238	82.1%	52	17.9%
	ženski	190	42.5%	257	57.5%
	Total	428	58.1%	309	41.9%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja menadžera/ke kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“. Ono što se može vidjeti u tabeli 27 je to

da muškarci – maturanti značajno više ovo zanimanje vrednuju kao „više muško“, dok ga žene – maturantice vrednuju kao „više žensko“.

$$\chi^2(1)=113,07; p=0,00; p<0,01$$

Tabela 28

Stereotipno vrednovanje zanimanja inspektora/ice u policiji u odnosu na spol

		Inspektor/ica u policiji			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	280	94.0%	18	6.0%
	ženski	343	77.1%	102	22.9%
	Total	623	83.8%	120	16.2%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja inspektora/ice u policiji kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više muško“ nego kao „više žensko“. Kod muškaraca u odnosu na žene je izraženije vrednovanje ovog zanimanja kao „više muškog“ (Tabela 28).

$$\chi^2(1)=37,56; p=0,00; p<0,01$$

Zanimanja iz ne-STEM područja na kojima na osnovu online ankete preovladavaju muškarci se statistički značajno više posmatraju kao „više muška“ nego kao „više ženska“ osim zanimanja bankara/ke računovođe kod kojeg ne postoji statistički značajna razlika u stereotipnom vrednovanju, mada se u tabeli može vidjeti da se ovo zanimanje posmatra nešto malo više kao žensko. Ono što je zanimljivo je to da zanimanja iz ove kategorije muškarci (maturanti) posmatraju kao „više muška“ dok žene (maturantice) ova zanimanja posmatraju kao „više ženska“.

4.3.3. Zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju žene

U ovu skupinu zanimanja spadaju sljedeća zanimanja koja su uvrštena u istraživanje: psiholog/inja, učitelj/ica, odgajatelj/ica, socijalni/a radnik/ca, farmaceut/kinja, pedagog/ica,

administrativni/a sekretar/ica te medicinski/a tehničar/sestra. Za svako od navedenih zanimanja će biti tabelarno prikazana frekvencija odabira odgovora (kao više muško ili kao više žensko) i to u odnosu na varijablu spol. Za provjeru značajnosti korišten je Hi-kvadrat.

Tabela 29

Stereotipno vrednovanje zanimanja psihologa/inje u odnosu na spol

		Psiholog/inja			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	36	12.1%	262	87.9%
	ženski	21	4.6%	432	95.4%
	Total	57	7.6%	694	92.4%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja psihologa/inje kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više žensko“ nego kao „više muško“. Također je uočljivo da je kod žena izraženije stereotipno vrednovanje ovog zanimanja.

$$\chi^2(1)=14,2, p=0,00; p<0,01$$

Tabela 30

Stereotipno vrednovanje zanimanja učitelja/ice u odnosu na spol

		Učitelj/ica			
		više muško		više žensko	
		N	%	N	%
Spol	muški	32	11.0%	260	89.0%
	ženski	22	4.9%	428	95.1%
	Total	54	7.3%	688	92.7%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja učitelja/ice kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više žensko“ nego kao „više muško“. Kao i kod prethodnog zanimanja, kod žena je izraženije stereotipno vrednovanje ovog zanimanja u odnosu na muškarce.

$\chi^2(1)=9,67$; $p=0,00$; $p<0,01$

Tabela 31

Stereotipno vrednovanje zanimanja odgajatelja/ice u odnosu na spol

		Odgajatelj/ica			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	15	5.0%	284	95.0%
	ženski	10	2.2%	442	97.8%
	Total	25	3.3%	726	96.7%

Kada govorimo o značajnosti od 1%, ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja odgajatelja/ice kao više muško/više žensko. Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika na značajnosti od 5% gdje se navedeno zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više žensko“ nego kao „više muško“.

$\chi^2(1)=4,4$; $p=0,04$; $p<0,05$; $p>0,01$

Tabela 32

Stereotipno vrednovanje zanimanja socijalnog/e radnika/ce u odnosu na spol

		Socijalni/a radnik/ca			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	44	14.9%	252	85.1%
	ženski	31	6.8%	423	93.2%
	Total	75	10.0%	675	90.0%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja socijalnog/e radnika/ce kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više žensko“ nego kao „više muško“.

$\chi^2(1)=12,86$; $p=0,00$; $p<0,01$

Tabela 33

Stereotipno vrednovanje zanimanja farmaceuta/kinje u odnosu na spol

		Farmaceut/kinja			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	34	11.6%	258	88.4%
	ženski	22	4.9%	430	95.1%
	Total	56	7.5%	688	92.5%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja socijalnog/e radnika/ce kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više žensko“ nego kao „više muško“. Kod ovog kao i kod prethodno navedenog zanimanja može se primijetiti da su kod žena izraženija stereotipna vrednovanja zanimanja kao „više ženskih“ u odnosu na muškarce.

$$\chi^2(1)=11,7; p=0,00; p<0,01$$

Tabela 34

Stereotipno vrednovanje zanimanja pedagoga/ice u odnosu na spol

		Pedagog/ica			
		više muško		više žensko	
		N	%	N	%
Spol	muški	19	6.4%	280	93.6%
	ženski	15	3.3%	438	96.7%
	Total	34	4.5%	718	95.5%

Što se tiče zanimanja pedagoga/ice, kada govorimo o značajnosti od 1%, pokazalo se da ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja kao više muško/više žensko. Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika na značajnosti od 5% gdje se navedeno zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više žensko“ nego kao „više muško“.

$$\chi^2(1)=3,86, p=0,049; p<0,05; p>0,01$$

Tabela 35

Stereotipno vrednovanje zanimanja administrativnog/e sekretara/ice u odnosu na spol

		Administrativni/a sekretar/ica			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	75	25.3%	222	74.7%
	ženski	97	21.5%	355	78.5%
	Total	172	23.0%	577	77.0%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja administrativnog/e sekretara/ice kao više muškog/više ženskog.

$$\chi^2(1)=1,46, p=0,23; p>0,05$$

Tabela 36

Stereotipno vrednovanje zanimanja medicinskog/e tehničara/sestre u odnosu na spol

		Medicinski/a tehničar/sestra			
		više muško		više žensko	
		n	%	N	%
Spol	muški	32	11.1%	257	88.9%
	ženski	22	5.0%	422	95.0%
	Total	54	7.4%	679	92.6%

Hi-kvadrat testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja medicinskog/e tehničara/sestre kao više muško/više žensko, gdje se ovo zanimanje statistički značajno više vrednuje kao „više žensko“ nego kao „više muško“.

$$\chi^2(1)=9,6; p=0,00; p<0,01$$

Što se tiče zanimanja koja pripadaju kategoriji zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi prevladavaju žene, pokazalo se da se većina posmatra stereotipno kao „više ženska“ nego kao „više muška“. Izuzetak je zanimanje administrativnog/e sekretara/ice kod kojeg se pokazalo da ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju zanimanja kao

više muškog/više ženskog. Također se pokazalo da kada se radi o zanimanjima iz ove kategorije, kod žena – maturantica je izraženije stereotipno vrednovanje zanimanja u odnosu na muškarce – maturante, što se može vidjeti i u tabelama.

5. DISKUSIJA

U ovom istraživanju nastojalo se ispitati postojanje profesionalnih stereotipa kod populacije maturanata/ica, njihovo vrednovanje individualističkih i komunalnih ciljeva kao i njihovo povezivanje ove dvije vrste ciljeva sa različitim zanimanjima.

Prva hipoteza je pretpostavila da će postojati statistički značajna razlika između maturanata i maturantica u vrednovanju dvije vrste karijernih ciljeva (individualističkih i komunalnih), pri čemu se očekuje da će maturanti statistički značajno više vrednovati individualističke ciljeve od maturantica, a da će maturantice statistički značajno više vrednovati komunalne ciljeve od maturanata. Ova hipoteza je djelomično potvrđena. Rezultati su pokazali da maturantice statistički značajno više vrednuju komunalne ciljeve od maturanata. To je bilo očekivano obzirom da se kroz teoriju rodnih uloga i perspektivu sukladnosti uloga žene najčešće povezuju sa komunalnošću te im se u skladu sa tim pripisuju karakteristike brige za druge i povezanosti sa drugim osobama. Međutim, kada se govori o vrednovanju individualističkih ciljeva ne postoji statistički značajna razlika između maturanata i maturantica. Ovakav nalaz govori u prilog tome da su ženama, koje su se od sredine prošlog stoljeća masovno uključivale u edukaciju i rad u zanimanjima koja su nekada smatrana muškim, važni individualistički ciljevi kao što su postizanje moći, traženje novih iskustava ili visoko postignuće. To govori u prilog da socijalizacija djevojčica i njihovo karijerno savjetovanje treba da bude usmjereno na individualističke ciljeve. Međutim, djevojčicama su važni i socijalni ciljevi. Njima je važnije nego dječacima da ostvare komunalne ciljeve što znači da je potrebno u karijernom savjetovanju omogućiti djevojčicama da prepoznaju društvenu korist i u zanimanjima u kojima se to tradicionalno ne ističe i ne prepoznaje.

Iako se druga hipoteza nije u potpunosti potvrdila, dobiveni su važni nalazi vezani za spolne razlike u odnosu na prepoznavanje mogućnosti postizanja dvije vrste ciljeva u grupama zanimanja. Djevojke su značajno niže vrednovale mogućnost ispunjavanja komunalnih ciljeva u STEM područjima nego momci. Statističkom analizom je ustanovljeno da se muškarci i žene statistički značajno razlikuju kada je u pitanju vrednovanje komunalnih ciljeva unutar zanimanja iz STEM područja. Pokazalo se da žene manje od muškaraca

smatraju kako se komunalni ciljevi ostvaruju u zanimanjima iz STEM područja. Ovaj nalaz može upućivati da je to upravo razlog zbog kojeg se sve manje žena upušta u STEM karijeru. Ženama je jako važno da zanimanje zadovoljava njihove potrebe za ostvarenjem komunalnih ciljeva. Diekman (2010) je u svom radu upravo pretpostavio da je razlog zbog kojeg je manje žena u STEM području upravo zbog toga što žene smatraju da u STEM karijeri nisu zadovoljene njihove potrebe za ostvarenjem komunalnih ciljeva.

Rezultati su također pokazali kako žene odnosu na muškarce smatraju da se u zanimanjima iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju žene više zadovoljavaju potrebe za ostvarenjem individualističkih i komunalnih ciljeva.

Treća hipoteza je pretpostavila da će rodni stereotipi biti statistički značajno više izraženi kod zanimanja iz STEM područja i zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju žene u odnosu na zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju muškarci. Ova hipoteza nije potvrđena, ali su dobiveni zanimljivi nalazi. Rodni stereotipi nisu bili izraženi samo kod zanimanja iz STEM područja, već i kod zanimanja iz ne-STEM područja. Za testiranje druge hipoteze ispitanici su trebali da označe da li smatraju da su ponuđena zanimanja „više muška“ ili „više ženska“. Odgovori ispitanika su analizirani u odnosu na varijablu spol.

Rezultati su pokazali da ispitanici za skoro sva zanimanja iz STEM područja smatraju da su više muška nego više ženska. Zanimljivo je to da su kod muškaraca – maturanata ova stereotipna vrednovanja izraženija u odnosu na žene – maturantice. U ovoj grupi zanimanja jedini je izuzetak zanimanje matematičara/ke. Za ovo zanimanje muškarci smatraju da je više žensko, dok žene smatraju da je zanimanje više muško, i to su vrijednosti i za jedne i za druge blizu 50%. Može se pretpostaviti da su ovakvi nalazi dobiveni iz razloga što su maturanti i maturantice u dodiru sa ovim zanimanjem bili jedino kroz obrazovanje u kojem matematiku često predaju nastavnice. Stoga je moguće da oni zanimanje matematičara/ke posmatraju kroz zanimanje učitelja/ice matematike.

Što se tiče zanimanja iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju muškarci, rezultati su pokazali da, iako se ta zanimanja ukupno vrednuju kao „više muška“ nego kao „više ženska“, to je daleko manje izraženo nego za zanimanja STEM područja. Kada se odgovori ispitanika posmatraju u odnosu na varijablu spol, dobiveni su zanimljivi rezultati. Muškarci – maturanti zanimanja iz ove grupe posmatraju kao „više muška“, dok žene – maturantice ova zanimanja posmatraju kao „više ženska“. Kako Diekman (2000) u svom radu navodi, žene sve više tipično muška zanimanja vide kao prihvatljivija te ih biraju

kao svoju karijeru. U skladu s tim je normalno i očekivano da žene zanimanja iz ove grupe posmatraju kao više ženska nego kao više muška. Obzirom da se trude da se uključe u zanimanja koja su godinama stereotipno prikazana kao muška, očekivano je da će upravo takva zanimanja predstaviti kao „više ženska“ tj. kao zanimanja kojima bi se trebale baviti žene. Ovakvi nalazi nisu dobiveni kod zanimanja iz STEM područja zbog toga što se zanimanja iz STEM područja predstavljaju kao zanimanja u kojima se ne mogu zadovoljiti komunalni ciljevi koji su ženama jako važni. Ostvarenje komunalnih ciljeva je moguće kod zanimanja iz ne-STEM područja u kojim prema online anketi preovladavaju muškarci. Iz ove grupe zanimanja jedino se za zanimanje bankara/ke računovođe pokazalo da ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju više muško/više žensko.

Kada se govori o zanimanjima iz ne-STEM područja u kojima prema online anketi preovladavaju žene, rezultati su pokazali da se ta zanimanja većinom vrednuju kao „više ženska“ nego kao „više muška“. Kada se zanimanja iz ove grupe posmatraju u odnosu na varijablu spol u rezultatima se može vidjeti da su kod žena – maturantica izraženija stereotipna vrednovanja kao „više žensko“ u odnosu na muškarce – maturante. Iz ove grupe zanimanja jedino se za zanimanje administrativnog/e sekretara/ice pokazalo da ne postoji statistički značajna razlika u vrednovanju više muško/više žensko.

Nalazi za STEM zanimanja i zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju žene jesu prostor u kojem je potrebno djelovati kako bi se promijenila percepcija djece i mladih. STEM zanimanja su trenutno u najvećoj ekspanziji i mogućnosti zapošljavanja i razvoja karijere su veliki. Stoga je razbijanje stereotipa prema njima ekonomska dobit, jer je važno povećati ukupni broj mladih koji teže ovim područjima, a to se može postići uključivanjem žena. S druge strane zanimanja koja se vide kao tipično ženska i u kojima jeste najviše zaposlenih žena smanjuju potencijal razvoja muških modela u ovim zanimanjima. Na primjer, ako djeca vide samo ženske odgajateljice ili samo učiteljice, to utiče ne samo na njihove karijerne odabire, nego na razvijanje uvjerenja o tradicionalnoj podjeli rodni uloga.

Ukratko nalazi ovog istraživanja su pokazali kako žene više od muškaraca vrednuju komunalne ciljeve, žene u odnosu na muškarce ujedno smatraju da se komunalni ciljevi manje ostvaruju u zanimanjima iz STEM područja. Rodni stereotipi su u ovom istraživanju bili izraženi kod sve tri kategorije zanimanja: zanimanja iz STEM područja, zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju muškarci i zanimanja iz ne-STEM područja u kojima preovladavaju žene. Zanimanja iz STEM područja se posmatraju kao „više muška“,

zanimanja iz ne-STEM područja u kojim preovladavaju više žene se posmatraju kao „više ženska“, dok se zanimanja iz ne-STEM područja u kojim preovladavaju muškarci posmatraju kao „više muška“, međutim kada se govori o ovim zanimanjima u odnosu na varijablu spol, muškarci ih posmatraju kao „više muška“, dok ih žene posmatraju kao „više ženska“.

Prednosti i nedostaci istraživanja i upitnika

Kako svako istraživanje pa tako i ovo ima svoje prednosti i nedostatke. Jedna od prednosti ovog istraživanja je veličina uzorka ispitanika. Ispitivanje je obuhvatilo ukupno deset srednjih škola u Kantonu Sarajevo, od toga pet škola za osnovno obrazovanje i pet škola za stručno obrazovanje. Skoro 800 ispitanika predstavlja većinu maturanata za akademsku 2018/2019. godinu, što znači da je istraživanje obuhvatilo jednu cijelu generaciju učenika/ca. Također ono što je prednost ovog istraživanja je sam način prikupljanja podataka, tj. putem metode papir-olovka. Ova metoda ima brojne prednosti, a neke od njih su: ispitanici vrlo brzo mogu dobiti odgovor od strane ispitivača ukoliko im nešto iz upitnika nije jasno, također ispitivač ima mogućnost utjecaja na uvjete testiranja kao npr. okruženje u kojem ispitanici ispunjavaju upitnik tj. osiguravanje mirnog prostora i atmosfere u kojoj će ispitanici neometano ispunjavati upitnik i biti skoncentrisani. Također jedna od prednosti istraživanja je ta što je jedna osoba prikupila sve podatke, tako da se može isključiti efekat ispitivača.

Jedan od nedostataka ovog istraživanja je odabir učenika/ca koji će sudjelovati u istraživanju. Kako je ranije navedeno, upitnik je primijenjen u onoliko odjeljenja koliko ima smjerova u svakoj od škola. Međutim, ispitivač nije imao slobodu lično izabrati ta odjeljenja. Odjeljenja su većinom izabirali pedagozi ili psiholozi u školama i to ili metodom slučajnog odabira ili prema tome koje odjeljenje je trenutno u školi ili prema tome koji od razrednih nastavnika je otvoren za suradnju te pristaje da njegovo/njeno odjeljenje sudjeluje u ispitivanju. U skladu sa tim može se reći da je odabir odjeljenja nije bio jednoličan za sve škole te je uzorak prigodan.

Što se tiče upitnika, za većinu ispitanika je bio vrlo jasan i nedvosmislen tako da nisu imali puno pitanja. Najčešće postavljeno pitanje je bilo „Šta znači altruizam?“. Altruizam kao pojam je jedan od komunalnih ciljeva koji se pojavljivao u subskali karijernih ciljeva i vrijednosti i subskali zastupljenosti ciljeva i vrijednosti u pojedinim zanimanjima. Također, za nekoliko ispitanika je bilo neophodno pojasniti značenje komunalnog cilja „pripadnost“.

Implikacije i smjernice za buduća istraživanja

Bilo bi korisno kada bi se ovo istraživanje repliciralo na populaciji izvan Kantona Sarajevo i sa novom generacijom maturanata kako bi se vidjelo da li bi došlo do istih nalaza. Također bi bilo korisno ispitati i populaciju studenata kao i populaciju osoba koje rade u STEM području, te utvrditi da li i oni smatraju da se komunalni ciljevi mogu ostvariti STEM karijerom.

Kako su nalazi ovog istraživanja pokazali, ženama - maturanticama su jako važni komunalni ciljevi te one smatraju da ne mogu ostvariti svoje potrebe za ispunjenjem komunalnih ciljeva unutar zanimanja iz STEM područja. Stoga, trebalo bi poraditi na boljem upoznavanju srednjoškolaca sa STEM karijerom te im predstaviti STEM karijeru kao zanimanje u kojem je zaista moguće ostvariti i individualističke i komunalne ciljeve.

Cochran i Gottfredson (2011) su razvili intervenciju pod nazivom Mapiranje strukovnih izazova - Mapping Vocational Challenges (MVC). Ova jednostavna, ali genijalna karijerna aktivnost može se koristiti u srednjoj školi, u individualnom ili grupnom savjetovanju. MVC je osmišljen kako bi pomogao djeci i adolescentima da postanu svjesni uglavnom podsvjesnog procesa uklanjanja potencijalnih karijera. MVC potiče učenike da razmotre širi spektar mogućnosti za karijeru, od kojih su neke odbačene bez ikakvih razmatranja.

Ono što su nalazi također pokazali je to da se zanimanja iz STEM područja stereotipiziraju kao muška, stoga ono što je jako bitno učiniti kako bi se na što je moguće manju razinu doveo utjecaj spola na odabir karijere jeste osigurati da proizvođači obrazovnih medija izbjegavaju spolne stereotipe u medijima, čime se ne bi obeshrabrile potencijalne studentice inženjerstva da odaberu takvu karijeru (Žiga, 2018). Žene bi, u obrazovnim medijima, trebale biti prikazane kao one koje obavljaju inženjerske poslove, te su jednako uspješne u tome kao i muškarci (Matope i Makotose, 2007. prema Žiga, 2018). Također je važno spomenuti da je na bosanskohercegovačkom području veoma mali broj istraživanja na ovu temu. Rezultati ovog istraživanja bi mogli poslužiti u mnogim područjima, a najviše u području obrazovanja mladih ljudi. Odabir zanimanja nije lagan zadatak. Pri odabiru zanimanja djeluju razni faktori kao što su stereotipi, uvjerenja, stavovi, ciljevi koje osoba nastoji postići itd. Poznavanje i istraživanje ovih faktora omogućava njihovo manipulisanje i mijenjanje, što samim tim mijenja i olakšava odabir zanimanja.

6. ZAKLJUČAK

Glavni cilj ovog ispitivanja je bio utvrditi prisustvo, obim i intenzitet rodnih stereotipa u predodžbama o zanimanjima, te ispitati rodne razlike u karijernim ciljevima.

Ovo istraživanje je pokazalo kako se muškarci i žene ne razlikuju u vrednovanju individualističkih ciljeva, ali se razlikuju u vrednovanju komunalnih ciljeva, gdje žene više od muškaraca vrednuju komunalne ciljeve.

U radu se nastojalo ispitati da li će rodni stereotipi biti izraženiji kod zanimanja iz STEM područja u odnosu na druga zanimanja. Rodni stereotipi su bili izraženi kod gotovo svih zanimanja ponuđenih u ovom istraživanju. Zanimanja iz STEM područja se posmatraju stereotipno kao muška, zanimanja iz ne-STEM područja u kojim preovladavaju više žene se posmatraju kao ženska, dok se zanimanja iz ne-STEM područja u kojim preovladavaju muškarci posmatraju kao muška, međutim kada se govori o ovim zanimanjima u odnosu na varijablu spol, muškarci ih posmatraju kao „više muška“, dok ih žene posmatraju kao „više ženska“.

Odabir zanimanja i razvoj karijere evidentno su pod uticajem rodnih stereotipija. Ukoliko želimo povećati broj žena u STEM zanimanjima potrebno je da karijerno savjetovanje prilagodimo njihovim potrebama, te da kroz sveobuhvatno podizanje svijesti o ravnopravnosti spolova smanjimo utjecaj stereotipija i time povećamo broj djevojaka koje žele da se bave STEM zanimanjima.

7. LITERATURA

- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., Franc, R., Kamenov, Ž., Šakić, M., Šakić, V. (2005). *Socijalna psihologija*. Mate.
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence: An essay on psychology and religion*. Chicago: Rand McNally.
- Betz, N. E., Hackett, G. (1983). The relationship of mathematics self-efficacy expectations to the selection of science-based college majors. *Journal of Vocational behavior*, 23(3), 329-345.
- Cochran, D. B., Wang, E. W., Stevenson, S. J., Johnson, L. E., & Crews, C. (2011). Adolescent occupational aspirations: Test of Gottfredson's theory of circumscription and compromise. *The Career Development Quarterly*, 59(5), 412-427.
- Cvrtila, L. (2016). *Spolno tipiziranje*. Doktorska disertacija. Josip Juraj Strossmayer Univerzitet u Osijeku. Osijek: Fakultet društvenih i socijalnih nauka. Odsjek za psihologiju.
- Diekman, A. B., Brown, E. R., Johnston, A. M., Clark, E. K. (2010). Seeking congruity between goals and roles: A new look at why women opt out of science, technology, engineering, and mathematics careers. *Psychological science*, 21(8), 1051-1057.
- Diekman, A. B., Clark, E. K., Johnston, A. M., Brown, E. R., Steinberg, M. (2011). Malleability in communal goals and beliefs influences attraction to stem careers: Evidence for a goal congruity perspective. *Journal of personality and social psychology*, 101(5), 902.
- Diekman, A. B., Eagly, A. H. (2000). Stereotypes as dynamic constructs: Women and men of the past, present, and future. *Personality and social psychology bulletin*, 26(10), 1171-1188.
- Diekman, A. B., Goodfriend, W. (2006). Rolling with the changes: A role congruity perspective on gender norms. *Psychology of Women Quarterly*, 30(4), 369-383.
- Eagly, A. (1987). *Sex differences in social behavior: A social role interpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Eagly, A. H., Karau, S. J. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological review*, 109(3), 573.

- Gottfredson, L. S. (1996). *Gottfredson's theory of circumscription of compromise*. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development* (pp. 179–232). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. *Career choice and development*, 4, 85-148.
- Guisinger, S., Blatt, S. J. (1994). Individuality and relatedness: Evolution of a fundamental dialectic. *American Psychologist*, 49(2), 104.
- Hewstone, M. E., Stroebe, W. E., Jonas, K. E. (2008). *Introduction to social psychology*. Blackwell Publishing.
- Jones, L. R., Mullis, I. V. S., Raizen, S. A., Weiss, I. R., Weston, E. A. (1992). *The 1990 science report card*. Washington, DC: Educational Testing Service.
- Vogel, D. L., Wester, S. R., Heesacker, M., & Madon, S. (2003). Confirming gender stereotypes: A social role perspective. *Sex roles*, 48(11-12), 519-528.
- Miller, P. H., Slawinski Blessing, J., Schwartz, S. (2006). Gender differences in high school students' views about science. *International journal of science education*, 28(4), 363-381.
- Sidanius, J. (1993). *The psychology of group conflict and the dynamics of oppression: A social dominance perspective*. In S. Iyengar & W. J. McGuire (Eds.), *Duke studies in political psychology. Explorations in political psychology* (p. 183–219). Duke University Press
- Tellhed, U., Bäckström, M., Björklund, F. (2018). The role of ability beliefs and agentic vs. communal career goals in adolescents' first educational choice. What explains the degree of gender-balance?. *Journal of Vocational Behavior*, 104, 1-13.
- Žiga, N. (2018). *Odrednice karijernog odlučivanja kod studenata*. Završni magistarski rad. Univerzitet u Sarajevu. Sarajevo: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

8. PRILOG

Poštovani/e,

Najprije želim da Vam se zahvalim na učešću u ovom istraživanju koje se provodi na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Sudjelovanje u istraživanju je anonimno i dobrovoljno, a pristup Vašim odgovorima će imati samo autor istraživanja.

Molim Vas da pažljivo pročitate upute i na sva pitanja iskreno odgovorite. Ne postoje tačni i netačni odgovori, najbolji odgovor je onaj koji odražava Vaše mišljenje. Unaprijed se zahvaljujem na Vašem vremenu i saradnji.

Molim da na pitanja navedena u nastavku odgovorite tako što ćete označiti jedan od ponuđenih odgovora ili svoj odgovor upisati u za to predviđeno polje.

Spol M Ž

Dob _____

Škola koju pohađate

Smjer koji pohađate

Stručna sprema roditelja

MAJKA

- a) osnovna škola
- b) srednja stručna sprema
- c) viša/visoka stručna sprema
- d) ne znam

OTAC

- a) osnovna škola
- b) srednja stručna sprema
- c) viša/visoka stručna sprema
- d) ne znam

Da li planiraš studirati? DA NE

Koji fakultet/smjer je tvoj prvi izbor?

Kako sebe vidiš u budućnosti nakon završetka obrazovanja?

- a) radim u struci
- b) radim izvan struke
- c) bavim se onim što volim
- d) nastavljam obrazovanje u struci

- e) radim posao u struci u inostranstvu
- f) studiram nešto drugo
- g) ne znam

Gdje sebe vidiš u budućnosti?

- a) u gradu u kojem živiš
- b) u BiH – drugi grad
- c) izvan BiH – u Evropi
- d) izvan Evrope

ACV

Ispod se nalazi 6 različitih vrijednosti koje ljudi procjenjuju različitom važnošću u svojim životima. Prvo pročitajte sve kako biste se upoznali sa svim vrijednostima. Dok čitate listu vrijednosti, razmislite koje su Vam najvažnije, a koje su Vam najmanje važne vrijednosti. Nakon što se upoznate sa listom, ocijenite važnost svake vrijednosti kao „PRINCIP KOJIM SE VODIM U ŽIVOTU“ na skali od 1 do 7 (gdje 1 predstavlja „u potpunosti mi je nevažno“, a 7 predstavlja „u potpunosti mi je važno“). Važno je koristiti što je moguće širi raspon ocjena - upotrijebite neke brojeve u nižem rasponu, neke u srednjem rasponu, a neke u višem rasponu. Izbjegavajte korištenje previše sličnih brojeva. Radite brzo.

1	2	3	4	5	6	7
U potpunosti mi je nevažno			Niti mi je važno niti mi je nevažno			U potpunosti mi je važno

	U potpunosti mi je nevažno			Niti mi je važno niti mi je nevažno			U potpunosti mi je važno
Moć	1	2	3	4	5	6	7
Postignuće	1	2	3	4	5	6	7
Traženje novih iskustava	1	2	3	4	5	6	7
Intimnost/ prisnost	1	2	3	4	5	6	7
Pripadnost	1	2	3	4	5	6	7
Altruizam	1	2	3	4	5	6	7

ACV - Z

Ispred Vas se nalazi 6 zanimanja kao i 6 različitih vrijednosti. Potrebno je da na skali od 1 do 7 (gdje 1 predstavlja „U potpunosti nevažno za ovo zanimanje“, a 7 predstavlja „U potpunosti je važno za ovo zanimanje“) označite koliko su navedene vrijednosti važne za navedeno zanimanje.

MAŠINSKI/ A INŽINJER/ INŽINJERKA

	U potpunosti nevažno za ovo zanimanje			Niti je važno niti je nevažno za ovo zanimanje			U potpunosti je važno za ovo zanimanje
Moć	1	2	3	4	5	6	7
Postignuće	1	2	3	4	5	6	7
Traženje novih iskustava	1	2	3	4	5	6	7
Intimnost/ prisnost	1	2	3	4	5	6	7
Pripadnost	1	2	3	4	5	6	7
Altruizam	1	2	3	4	5	6	7

PEDAGOG/ ICA

	U potpunost i nevažno za ovo zanimanje			Niti je važno niti je nevažno za ovo zanimanje			U potpunosti je važno za ovo zanimanje
Moć	1	2	3	4	5	6	7
Postignuće	1	2	3	4	5	6	7
Traženje novih iskustava	1	2	3	4	5	6	7
Intimnost/ prisnost	1	2	3	4	5	6	7
Pripadnost	1	2	3	4	5	6	7
Altruizam	1	2	3	4	5	6	7

IZZ

Ispred Vas se nalaze zanimanja. Za svako od zanimanja navedite u kojoj mjeri ste zainteresovani za dato zanimanje tako što ćete na skali od 1 do 7 označiti stepen interesovanja (gdje 1 predstavlja uopće nisam zainteresiran/a, a 7 predstavlja iznimno sam zainteresiran/a). Interesovanje za zanimanje ne znači nužno da ćete se u budućnosti baviti tim zanimanjem. Pokušajte koristiti veći raspon ocjena.

	1	2	3	4	5	6	7
	Nisam nimalo zainteresiran/a			Niti jesam niti nisam zainteresiran/a	Iznimno sam zainteresiran/a		

Učitelj/ učiteljica	1	2	3	4	5	6	7
Hirurg	1	2	3	4	5	6	7
Matematičar/ matematičarka	1	2	3	4	5	6	7
Mašinski/ a inženjer/ inženjerka	1	2	3	4	5	6	7
Farmaceut/ farmaceutkinja	1	2	3	4	5	6	7
Arhitekta/ arhitektica	1	2	3	4	5	6	7
Menadžer/ menadžerica	1	2	3	4	5	6	7
Psiholog/ psihologinja	1	2	3	4	5	6	7

PS

Pred Vama se nalazi lista od 24 zanimanja. Potrebno je da za svako zanimanje odredite da li je ono „više muško“ ili „više žensko“ te zaokružite jedan od odgovora. Važno je da znate da ne postoje tačni i netačni odgovor. Nemojte previše razmišljati i radite brzo.

ZANIMANJE	VIŠE MUŠKO	VIŠE ŽENSKO
Mašinski inženjer/ inženjerka	M	Ž
Informatičar/ informatičarka	M	Ž
Inženjer/ inženjerka elektrotehnike	M	Ž
Saobraćajni/ a inženjer/ inženjerka	M	Ž
Građevinski/ a inženjer/ inženjerka	M	Ž
Matematičar/ matematičarka	M	Ž
Inženjer/ inženjerka astrofizike	M	Ž
Stručnjak/ inja za razvoj software-a	M	Ž
Hirurg	M	Ž
Advokat/ advokatica	M	Ž
Arhitekta/ arhitektica	M	Ž
Izvršni/ a direktor/ direktorica	M	Ž
Bankar/ ka računovođa	M	Ž
Inspektor/ ica u policiji	M	Ž
Politolog/ politologinja	M	Ž
Menadžer/ menadžerica	M	Ž
Psiholog/ psihologinja	M	Ž
Učitelj/ učiteljica	M	Ž
Socijalni/ a radnik/ radnica	M	Ž
Medicinski/ a tehničar/ sestra	M	Ž
Odgajatelj/ odgajateljica	M	Ž
Farmaceut/ farmaceutkinja	M	Ž
Administrativni/ a sekretar/ sekretarica	M	Ž
Pedagog/ pedagoginja	M	Ž